

ระเบียบสามชั้น:

อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงในระเบียบของภูมิภาคที่กำลังเปลี่ยนแปลง

นฤตม์ เจริญศรี

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion: GMS) เป็นอนุภูมิภาคในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พื้นที่ดังกล่าวประกอบไปด้วยเมียนมา ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม และสองมณฑลทางตอนใต้ของประเทศจีน คือยูนนานและกวางสี การพัฒนาภูมิภาคในแถบอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงได้รับอิทธิพลจาก “ระเบียบ” ระเบียบนี้ถูกสร้างอย่างสลับซับซ้อนจากปัจจัยสามประการ คือจากประเทศมหาอำนาจ ซึ่งได้แก่ สหรัฐฯ จีน ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และอินเดีย จากโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจของอาเซียน และจากระเบียบระดับอนุภูมิภาคที่เป็นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศใน GMS ระเบียบแต่ละอันมีคุณลักษณะและเป้าหมายที่แตกต่างกัน และถูกสร้างขึ้นโดยความสัมพันธ์เชิงอำนาจสองชุดคือ (1) ความสัมพันธ์ระหว่างระเบียบข้ามภูมิภาคกับความริเริ่มระดับภูมิภาค และ (2) ความสัมพันธ์ระหว่างระเบียบระดับภูมิภาคและอนุภูมิภาคที่มีผลต่อสมาชิกของ GMS บทความนี้เสนอว่า ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเหล่านี้มีลักษณะสามชั้นที่มีผลต่อภูมิรัฐศาสตร์ของ GMS ซึ่งระเบียบสามชั้นนี้ถูกสร้างจากการแข่งขันกันระหว่างสหรัฐฯ จีน ญี่ปุ่น และชุดของอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมือง ระเบียบนี้สร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจและส่งผลต่อการพัฒนาการขนส่งในภูมิภาค ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของ GMS และโครงการ GMS

คำสำคัญ: ระเบียบสามชั้น; อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง; จีน, ญี่ปุ่น; สหรัฐฯ

EDITORIAL NOTE: Translated in English as “Transforming (Sub)Regional Order(s): The Three-Layered Order of the Greater Mekong Subregion.” Social Transformations Journal of the Global South publishes bilingual versions of selected submissions with an aim of engaging with the thinking in, on, and from the Global South by way of the languages of its constituencies.

1. เกริ่นนำ

การพัฒนาในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion: GMS) ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยและอยู่ภายใต้เงื่อนไขหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองภายในประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ประเทศหรือภูมิภาคมีกับประเทศมหาอำนาจ และปัจจัยของระเบียบระหว่างประเทศที่เป็นชุดของแนวคิดและแนวปฏิบัติที่ถูกสร้างขึ้นโดยประเทศมหาอำนาจโดยเฉพาะสหรัฐฯ ญี่ปุ่น และจีน ตั้งแต่ ค.ศ. 1945 เป็นต้นมา การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและการเมืองในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงได้รับผลกระทบจากความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ ญี่ปุ่น และจีน คุณลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสามนั้นคือการแข่งขัน การเข้ามามีบทบาทในการใช้อิทธิพลทางเศรษฐกิจและการเมืองเพื่อเป้าหมายในการสร้างพันธมิตรที่ใกล้ชิด

เราได้เห็นตัวอย่างของการที่สหรัฐฯ เริ่มเข้ามาสนับสนุนการสร้างภูมิภาคนิยม (regionalism) ในแถบอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง (Lower Mekong) เพื่อให้เกิดการผลิตข้าว การพัฒนาระบบชลประทาน การพัฒนาระบบการขนส่ง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเติบโตของเศรษฐกิจแบบเน้นตลาด (market-oriented economy) (Black 1968, 1969; Weatherbee 1997) และเป็นผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมญี่ปุ่นที่หยุดชะงักไปเพราะผลจากสงครามโลกครั้งที่สอง การเริ่มเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ และญี่ปุ่นนั้นทำให้ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างสองประเทศกับอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงเริ่มเด่นชัดมากขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงกับจีนยังไม่เริ่มพัฒนาก่อตัวเป็นรูปเป็นร่าง

จวบจนกระทั่งการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1991 ที่ทำให้โอกาสในการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศในอนุภูมิภาคเป็นไปได้มากยิ่งขึ้น การผลักดันของสหรัฐฯ และญี่ปุ่นต่อการสร้างกรอบความร่วมมือเพื่อพัฒนาอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงภายใต้ธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) ที่ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1992 ก็เริ่มต้นขึ้น โครงการดังกล่าวมีชื่อว่า “โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง” (Greater Mekong Subregion Economic Cooperation Program: GMS) หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “โครงการ GMS” (The GMS Program) ภายใต้โครงการนี้ ชุดความคิดที่มองการพัฒนาอนุภูมิภาคตกอยู่ภายใต้วิธีคิดที่เน้นการพัฒนาแบบเน้นตลาด การมองการเชื่อมโยง การค้า การลงทุน การเคลื่อนย้ายของแรงงานถูกเชื่อมโยงไปกับแนวคิดเรื่องการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากร การลดความยากจน และการเพิ่มระดับของการแข่งขัน (competitiveness) ทางเศรษฐกิจ อีกทั้งยังมีการเชื่อมโยงอีกว่าโครงการ GMS เองจะช่วยสนับสนุนการทำงานของ ASEAN ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น (Dosch and Hensengerth 2005; Hamanaka 2015, 392–93; Tang and Thant 1996)

ในปัจจุบัน ไม่เพียงแต่การมีวิธีการคิดเรื่องการพัฒนาภูมิภาคในระดับอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงหรือระดับอาเซียนเท่านั้น แต่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมืองและความมั่นคงระหว่างประเทศมีผลต่อการริเริ่มโครงการยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ของสหรัฐฯ ญี่ปุ่น และจีน ประเทศมหาอำนาจพยายามแข่งขันกันในเวทีการเมืองระหว่างประเทศด้วยการให้การสนับสนุนการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจหรือการพัฒนาของภูมิภาคทั้งในเชิงกายภาพหรือด้านระเบียบของภูมิภาค (Krahl and Dosch 2018; Vu and Mayer 2018) โดยในทศวรรษที่ถูกเชื่อมโยงไว้ก็ยิ่งเน้นวิธีการคิดแบบเน้นการพัฒนาแบบเน้นตลาด แต่

คุณลักษณะพิเศษที่เพิ่มเข้ามาในการสร้างความร่วมมือก็คือการเน้นคุณค่า (value) ที่ถูกทำให้มองว่าเป็นสากล ทั้งเรื่องของการเชื่อมโยงที่ไร้รอยต่อ (seamless) การพัฒนาแบบเปิด (open) เสรี (free) เน้นการให้คุณค่าเรื่องประชาธิปไตย (democracy) กลายเป็นองค์ประกอบ (elements) ที่สำคัญของการสร้างความร่วมมือ ตัวอย่างที่เห็นได้คือ ยุทธศาสตร์ “อินโด-แปซิฟิกที่เสรีและเปิดกว้าง” (Free and Open Indo-Pacific or FOIP) ของญี่ปุ่นและสหรัฐฯ¹ หรือ “ข้อริเริ่มสายแถบและเส้นทาง” (Belt and Road Initiative or BRI) ของจีน² ภายใต้ยุทธศาสตร์และโครงการเหล่านี้ ได้ใช้ประเด็นเรื่อง “คุณค่า” ในการกำหนดมาตรฐานพฤติกรรมของรัฐในการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศจนกลายเป็น “ระเบียบ” (order) ที่ถูกคาดหวังว่าจะเป็นกรอบในการประสานความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (นุตมัม เจริญศรี 2562)

การเกิดขึ้นของชุดของระเบียบระหว่างประเทศ (international order) ที่ประเทศมหาอำนาจสร้างขึ้นนี้ทำให้เราต้องตั้งคำถามว่า ระเบียบระหว่างประเทศมีเพียงชุดเดียวหรือไม่แบบที่นักวิชาการเคยถกเถียงกัน และหากระเบียบระหว่างประเทศมีหลายชุด แต่ละชุดมีความสัมพันธ์กันแบบใด และส่งผลอย่างไรต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของเศรษฐกิจและการเมืองทั้งระดับระหว่างประเทศ ระดับภูมิภาค และภายในประเทศต่าง ๆ

ผู้เขียนได้เคยเขียนบทความความคิดเห็นขนาดสั้น (commentary) ให้กับศูนย์วิจัยเอเชียเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ (Asian Research Center for International Development: ARCID) ของสำนักวิชานวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง (School of Social Innovation, Mae Fah Luang University) ในประเด็นเกี่ยวกับระเบียบสามชั้นไปแล้ว (Charoensri 2020) แต่ยังไม่ได้อธิบายรายละเอียดและยกตัวอย่าง บทความนี้จึงเป็นการต่อยอดเพื่ออธิบายขยายความเพิ่มเติมต่อจากประเด็นในบทความความคิดเห็นขนาดสั้นนั้น บทความนี้เสนอว่า ระเบียบระหว่างประเทศในแถบอินโด-แปซิฟิกที่กำลังดำเนินอยู่นี้มีลักษณะที่เรียกว่า “ระเบียบสามชั้น” ซึ่งประกอบไปด้วย ระเบียบระดับอนุภูมิภาค (subregional order) ระเบียบระดับภูมิภาค (regional order) และระเบียบข้ามภูมิภาค (cross-regional orders) ทั้งสามระเบียบนี้ถูกสร้างโดยมหาอำนาจให้มี “สถาปัตยกรรมระดับภูมิภาค” (regional architecture) ที่แตกต่างกัน และมีคุณลักษณะ (characteristics) ที่แตกต่างกัน ระเบียบเหล่านี้มีความสัมพันธ์ระหว่างกันแตกต่างกัน และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่อภูมิภาคและรัฐแตกต่างกันออกไป

บทความนี้เลือกการพัฒนากระบวนการขนส่งระหว่างประเทศในแถบอนุภูมิภาค ลุ่มแม่น้ำโขงเป็นกรณีศึกษา โดยพิจารณาว่าระเบียบทั้งสามชั้นนั้นส่งผลต่อการริเริ่มความร่วมมือระหว่างประเทศมีผลต่อทิศทางการพัฒนาระบบการขนส่งระหว่างประเทศอย่างไร เนื่องจากพื้นที่ในแถบอนุภูมิภาค ลุ่มแม่น้ำโขงเป็นพื้นที่ที่มีปฏิสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจอย่างจีน ญี่ปุ่น และสหรัฐฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ผ่านมา เราได้เห็นว่าประเทศทั้งสามต่างริเริ่มโครงการที่มีเป้าหมายในการพัฒนาการเชื่อมโยงระหว่างประเทศ โครงการอย่าง BRI ของจีน ยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่นและสหรัฐฯ “โครงการพันธมิตรที่กว้างขวางสำหรับโครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพ” (Expanded Partnership for Quality Infrastructure: EPQI) ของญี่ปุ่น และ “ข้อริเริ่มลุ่มน้ำโขงตอนล่าง” (Lower Mekong Initiative: LMI) ที่ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “ความร่วมมือลุ่มน้ำโขง-สหรัฐฯ” (Mekong-U.S. Partnership: MUSP) ของสหรัฐฯ ต่างมีเป้าหมายในการเชื่อมโยงพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนบทบาทการเป็นผู้นำของภูมิภาคและเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจ (Aizawa and Rossiter 2020; 2564)

2. ระเบียบระหว่างประเทศ: คำนิยามและคุณลักษณะ

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ให้ความสำคัญต่อระเบียบระหว่างประเทศปรากฏอยู่ในงานเขียนของสำนักสังคมนิยมเชิงโครงสร้าง (Structural Realism) ทัศนคติดังกล่าวให้ความสำคัญต่อโครงสร้างระหว่างประเทศที่ประเทศที่มีอำนาจ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมักเริ่มอธิบายระเบียบระหว่างประเทศว่าเป็นชุดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ ที่อยู่ในสภาวะอนาธิปไตย (anarchy) ซึ่งคือสภาวะที่ปราศจากจุดศูนย์กลางของอำนาจ (central authority) G. John Ikenberry (2014, 3-4) กล่าวว่าระเบียบระหว่างประเทศถูกมองว่าเป็นผลจากการที่ประเทศมหาอำนาจต่อสู้กันอำนาจซึ่งกันและกันในประเด็นด้านความมั่นคง ดังนั้น ระเบียบจึงเป็นสภาวะที่เกิดดุลแห่งอำนาจ (power equilibrium) ไม่มีรัฐใดรัฐหนึ่งคุมระบบระหว่างประเทศไว้ได้แม้ว่าอาจจะมียุทธวิธีที่แข็งแกร่งก็ตามแต่ Ikenberry (2011, 2018) กล่าวว่า ระเบียบระหว่างประเทศเกิดจากการที่ตัวแสดงและสถาบันต่าง ๆ ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีต่อกัน ดังนั้นทำให้ระเบียบระหว่างประเทศมีหลายชั้น (multilayered) และหลากหลายมิติ (multifaceted) และไม่ได้เกิดจากรัฐมหาอำนาจเพียงอย่างเดียว เพราะในระเบียบเหล่านั้นยังประกอบไปด้วยตัวแสดงที่มีส่วนในการสร้างกฎให้ระเบียบดำรงอยู่ได้ ข้อเสนอเชิงทฤษฎีที่สำคัญของ Ikenberry (2011) คือการมองว่าระเบียบระหว่างประเทศมีความหลากหลายทับซ้อนกัน เพราะระเบียบเกิดขึ้นจากปัจจัยและเงื่อนไขที่แตกต่างกัน เช่น ระเบียบเกิดขึ้นจากการคานอำนาจ (balance of power) ของขั้วอำนาจ (polar) ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเกิดจากสถานการณ์ที่รัฐมหาอำนาจบริหารพลังอำนาจที่ตนเองมีจนเกิดลำดับชั้น (hierarchy) ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และรักษาความสัมพันธ์นั้นไว้ได้ หรือระเบียบอาจจะเกิดจากกฎระเบียบที่มีการตกลงกันไว้

ผู้เขียนเห็นด้วยกับวิธีการอธิบายของ Ikenberry ที่ว่าระเบียบระหว่างประเทศมีความทับซ้อนกันหลายชั้น ประเด็นที่ Ikenberry เสนอนั้นเน้นเรื่องการมองระเบียบโดยเน้นไปที่อุดมการณ์หรือหลักการทางเศรษฐกิจ และการมีขึ้นของระเบียบอื่น ๆ เช่น ระเบียบของเสรีนิยม (liberal order) แต่ประเด็นที่ Ikenberry ไม่ได้อธิบายไว้ก็คือระเบียบในระดับภูมิภาคที่ให้ความสำคัญกับเชิงพื้นที่ เพราะแม้ Ikenberry จะได้เกริ่นเล็กน้อยถึงระเบียบระดับภูมิภาค แต่ก็ยังเป็นประเด็นของการที่สหรัฐฯ สร้างระเบียบทางการเมืองแบบ “ดุมล้อกับซี่ล้อ” (hub and spoke) (Ikenberry 2011, 219) เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ กับญี่ปุ่นในการสร้างระเบียบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Ikenberry 2011, 229) หรือการที่ Ikenberry เสนอให้สหรัฐฯ สร้างระเบียบทางการเมืองความมั่นคงในเอเชียที่ยังพอเปิดช่องให้จีนได้เข้ามามีส่วนร่วม (Ikenberry 2011, 356) ในแง่นี้ระเบียบที่ Ikenberry เสนอจึงเป็นระเบียบในฐานะที่เป็นชุดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองในระดับโลก และเน้นย้ำบทบาทของสหรัฐฯ ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ผู้เขียนมีความเห็นว่าแนวคิดของ Ikenberry นี้มีความสามารถในการช่วยให้เราเข้าใจระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบันที่สหรัฐฯ เป็นผู้นำระบบการเมืองและความมั่นคง และเศรษฐกิจโลกได้ แต่ในขณะเดียวกันผู้เขียนเห็นว่าระบบระหว่างประเทศได้เข้าสู่ระบบที่เรียกได้ว่า “หลายขั้วอำนาจ” (multipolar) ซึ่งทำให้การทำความเข้าใจตัวแสดงอื่น ๆ ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศก็มีความจำเป็น เพราะตัวแสดงอื่น ๆ เริ่มมีบทบาทในการสร้างระเบียบระหว่างประเทศเช่นเดียวกัน จากข้อเสนอของทฤษฎีที่ได้กล่าวไป อาจสรุปได้ว่า การศึกษาระเบียบระหว่างประเทศให้ความสำคัญกับระบบระหว่างประเทศที่มองว่าระเบียบเป็นชุดความสัมพันธ์ขนาดใหญ่ระดับระหว่างประเทศที่มีผลต่อตัวแสดงและสถาบันระดับโลก แต่ผู้เขียนขอ

เสนอว่า ในความเป็นจริงแล้วนั้นระเบียบระหว่างประเทศอาจมีขอบเขตที่แตกต่างและมีลำดับชั้นแตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อระเบียบชุดต่าง ๆ แตกต่างกันไป

การศึกษาเรื่องการทับซ้อนกันของระเบียบในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศปรากฏอยู่ในงานศึกษาทั้งด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจ เช่น การศึกษาของ Hofman (2009) ที่ศึกษาการทับซ้อนของการเป็นสมาชิกด้านความมั่นคงของประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรป ทั้งที่อยู่ภายใต้ The North Atlantic Treaty Organization (NATO) และภายใต้ European Security and Defense Policy (ESDP) ของสหภาพยุโรป หรืองานของ Adler และ Greve (2009) ที่ศึกษาการทับซ้อนของระบบความมั่นคงระหว่างประเทศ ส่วนงานที่ศึกษาด้านเศรษฐกิจนั้นเห็นได้จากตัวอย่างงานที่เน้นการศึกษาการที่กรอบความร่วมมือภูมิภาคนิยมทางเศรษฐกิจทับซ้อนกันในบางพื้นที่ เช่น งานของ Buzogány (2019) ที่ศึกษาการทับซ้อนกันของประเทศจอร์เจีย (Georgia) ที่ถูกทับซ้อนไปด้วยภูมิภาคนิยมของยุโรปและความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับรัสเซีย หรืองานของ Michael และ Rüland (2019) ที่ศึกษาบทบาทของจีนและอินเดียที่มีต่อการครอบงำภูมิภาคนิยมในเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การศึกษาระเบียบในภูมิภาคโดยมากแล้วจะเน้นมิติด้านความมั่นคง การศึกษาจะเน้นการดูศักยภาพทางการทหาร การตั้งฐานทัพ การมีพันธมิตรทางความมั่นคง หรือการเน้นมิติเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญกับกฎระเบียบต่าง ๆ ที่ถูกกำหนดระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ แต่การศึกษาที่ผ่านมามีไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะการพัฒนาระบบการขนส่งระหว่างประเทศในฐานะที่เป็นทั้งเครื่องมือและเป้าหมาย (means and ends) ของการสร้างระเบียบระหว่างประเทศ

การศึกษาที่ผ่านมาช่วยสร้างภาพให้เราเข้าใจว่า ในพื้นที่หนึ่ง ๆ นั้นจะมีการทับซ้อนกันของกรอบความร่วมมือ เพราะรัฐต่าง ๆ เองก็พยายามสร้างความร่วมมือทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจกับประเทศมหาอำนาจ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพื่อการประกาศจุดยืน การแสวงหาพันธมิตร หรือการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมือง แต่งานวิชาการที่ผ่านมายังไม่ได้แสดงให้เห็นว่า การทับซ้อนทั้งหลายไม่จะเป็นการทับซ้อนของภูมิภาคนิยมที่สร้างระเบียบทางเศรษฐกิจ การเมืองและความมั่นคง เกิดขึ้นจากอะไรและมีผลอย่างไรต่อการเปลี่ยนแปลงของรัฐหรือกรอบความร่วมมืออื่น ๆ กล่าวคือการเปลี่ยนแปลงของระเบียบระหว่างประเทศทั้งในระดับอนุภูมิภาค ระดับภูมิภาค และระดับข้ามภูมิภาคต่างเป็นผลต่อกันและกัน

บทความนี้เสนอว่า แม้ว่าในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจะถูกมองว่าเป็นระเบียบระหว่างประเทศที่สหรัฐฯ สร้างและควบคุม (US-dominated international order) ได้จัดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทางเศรษฐกิจและการเมือง (international economic and political configuration) จนกลายเป็นระเบียบเสรีนิยม (liberal order) ที่ทรงอำนาจจนแทบจะจินตนาการถึงการล่มสลายของระเบียบดังกล่าวไม่ได้แล้ว แต่ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศปัจจุบันระเบียบที่สหรัฐฯ ได้สร้างขึ้นไว้ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองนั้นกำลังถูกท้าทายจากการก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองที่มากขึ้นของประเทศอื่น ๆ เช่น จีน ที่กำลังสร้างระเบียบทางเศรษฐกิจและการเมืองด้วยคุณลักษณะและมีเป้าหมายของตนเอง

ในขณะเดียวกัน ประเทศที่เคยได้สร้างระเบียบระดับภูมิภาค (regional order) ของตนเองเอาไว้ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองอย่างญี่ปุ่น ได้ทำให้เกิดโครงสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองรูปแบบหนึ่งที่มีอิทธิพลและอำนาจในการควบคุมระเบียบระดับภูมิภาค โดยเฉพาะการจัดชุดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงในภูมิภาคด้านความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ไม่จะเป็นการพยายามเล่นบทบาทเป็น

ผู้นำในภูมิภาคเพื่อสนับสนุนความริเริ่มระดับภูมิภาค (regional initiatives) หรือสนับสนุนให้เกิดกระบวนการทำให้เป็นสถาบัน (institutionalization) และการเพิ่มและขยาย (proliferation) ของความริเริ่มระดับภูมิภาคและความร่วมมือระดับภูมิภาค (regional cooperation) ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทำให้ญี่ปุ่นได้กลายเป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์ในระดับอนุภูมิภาคและระดับภูมิภาค (Maswood 1994; Severino 2013; Sudo 2015)

โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ประเทศมหาอำนาจสร้างระเบียบเพื่อจัดสรรชุดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงในภูมิภาคจึงเกิดการทับซ้อนกัน เพราะสหรัฐฯ ญี่ปุ่น และจีน ต่างมีเป้าหมายทางเศรษฐกิจและการเมืองที่แตกต่างกัน ซึ่งนั่นทำให้ชุดความสัมพันธ์ที่ระเบียบระดับภูมิภาคและระเบียบระหว่างประเทศที่สามประเทศพยายามผลักดันจัดสรรอำนาจจะระหว่างประเทศในรูปแบบที่แตกต่างกัน อีกทั้งในปัจจุบัน ชุดระเบียบระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นมีการทับซ้อนกันหลายระดับ และประเทศมหาอำนาจก็มีเครื่องมือในการสนับสนุนการสร้างระเบียบหลายระดับนั้นแตกต่างกันออกไป ระเบียบจึงไม่ได้เกิดขึ้นจากเฉพาะการมีสถาบันระหว่างประเทศ (international institutions) ที่ควบคุมความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (structural arrangement) เพียงอย่างเดียวอีกต่อไป แต่เกิดจากการใช้สิ่งก่อสร้างเพื่อเชื่อมโยงทางกายภาพผนวกกับการสร้างกฎระเบียบที่ช่วยรวมความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างและสถาบันเข้าด้วยกัน (synchronize the existing institutional arrangement)

3. ระเบียบสามชั้นกับการจัดความสัมพันธ์ในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง

ข้อถกเถียงหลักของบทความนี้คือ ระเบียบที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงนั้นทับซ้อนกันอยู่สามชั้นหลัก คือ ระเบียบข้ามภูมิภาค (cross-regional order) ระเบียบภูมิภาค (regional order) และระเบียบอนุภูมิภาค (subregional order) ระเบียบสามชั้นนี้ทับซ้อนกันและกัน และมีอิทธิพลหลายด้าน ระเบียบเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นโดยรัฐผ่านการทำงานของหลายตัวแสดง ทั้งรัฐบาล องค์การระหว่างประเทศ นักวิชาการที่ทำงานอยู่ในสถาบันวิจัยที่ประเทศมหาอำนาจสนับสนุน (ดู นฤตม์ เจริญศรี 2559) ระเบียบถูกสร้างจากพื้นฐานวิธีคิดที่มองระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทางเศรษฐกิจและการเมืองที่เน้นการพัฒนาที่เน้นตลาด (market-oriented economic and political development) ซึ่งเป็นกระแสการพัฒนาทางเศรษฐกิจการเมืองที่ทรงอิทธิพลหลังสงครามโลกครั้งที่สองภายใต้การนำของสหรัฐฯ เป็นต้นมา จนทำให้วิธีคิดด้านการพัฒนาที่เน้นตลาดกลายเป็นฐานทางความคิดของการพัฒนาประกอบกับบทบาทของสหรัฐฯ ที่พยายามสนับสนุนภูมิภาคนิยมในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลก เพื่อเร่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ลดความยากจนในประเทศต่าง ๆ เพื่อไม่ให้ประเทศเหล่านั้นหันไปขอความช่วยเหลือจากประเทศคอมมิวนิสต์ ส่งผลให้การพัฒนาภูมิภาคนิยมกลายเป็นหนึ่งในเครื่องมือที่ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่จะช่วยพัฒนาระบบความร่วมมือระหว่างประเทศ สร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ และลดความยากจนได้

1. **ระเบียบอนุภูมิภาค (subregional order)** เป็นระเบียบที่ถูกสร้างขึ้นโดยประเทศในภูมิภาค ประเทศมหาอำนาจ และองค์การระหว่างประเทศ ซึ่งมีเป้า

หมายเหตุในการควบคุมทิศทางการพัฒนาหรือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในพื้นที่เฉพาะหนึ่ง ๆ ซึ่งเลือกไปกว่าระดับภูมิภาค ระเบียบอนุภูมิภาคถูกคาดหวังให้ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ และความมั่นคงของพื้นที่เฉพาะเพื่อให้เกิดการพัฒนาเพื่อสนับสนุนการพัฒนาของภูมิภาค ตัวอย่างของระเบียบระดับอนุภูมิภาค เช่น The Greater Mekong Subregion Economic Cooperation Program (GMS Program) และ the Indonesia-Malaysia-Thailand Growth Triangle (IMT-GT) ทั้งสองกรอบความร่วมมือนี้ถูกตั้งขึ้นโดย Asian Development Bank (ADB) เป็นต้น กรอบความร่วมมือระดับอนุภูมิภาคมีส่วนสนับสนุนการทำงานของกรอบระดับภูมิภาค เพราะช่วยตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่ได้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะประเด็นที่อาจจะเป็นปัญหาเฉพาะพื้นที่ กรอบความร่วมมือระดับอนุภูมิภาคให้ความสำคัญกับการพัฒนาการเชื่อมโยง การขนส่งเป็นอย่างมาก การเชื่อมโยงพื้นที่อยู่อาศัย ตลาด แหล่งทรัพยากร หรือโรงงาน การพัฒนาคุณภาพถนน การเชื่อมโยงของกฎระเบียบต่าง ๆ ถูกมองว่าช่วยให้เกิดการขนส่งที่มีประสิทธิภาพ

การศึกษาที่ผ่านมาในกลุ่มนี้มีทั้งการศึกษาที่เน้นปัญหาเชิงเทคนิค ปัญหาของการจัดการระบบโลจิสติกส์ การจัดการกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ รวมไปถึงบทบาทของประเทศมหาอำนาจหรือองค์กรระหว่างประเทศที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา ซึ่งอาจเป็นการมองด้วยมุมมองแบบสังคมนิยมเชิงโครงสร้าง (structural realism) เสรีนิยม (liberalism) เสรีนิยมเชิงสถาบัน (neo-liberal institutionalism) หรือสายวิพากษ์ (critical theory) เป็นต้น

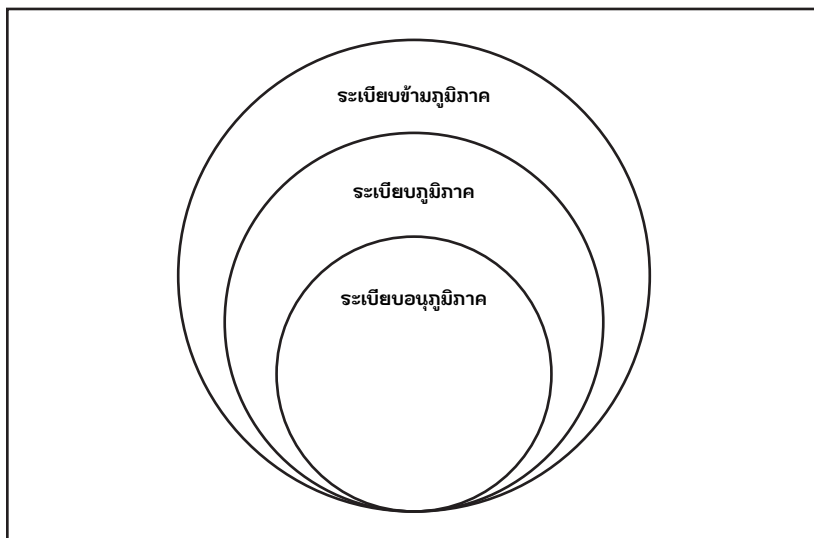
- 2. ระเบียบภูมิภาค (regional order)** เป็นระเบียบที่ถูกสร้างขึ้นโดยประเทศในภูมิภาค ประเทศมหาอำนาจ และองค์การระหว่างประเทศ มีความสามารถในการควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาค การจัดความสัมพันธ์นี้รวมถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมืองและความมั่นคง ตัวอย่างของระเบียบชุดนี้คือระเบียบที่ถูกสร้างขึ้นโดยกรอบความร่วมมือระดับภูมิภาค เช่น อาเซียน เป็นต้น

เช่นเดียวกับการศึกษาระเบียบอนุภูมิภาค การศึกษาระเบียบภูมิภาคเน้นการมองภาพที่กว้างขึ้นว่าการเชื่อมโยงภายในภูมิภาค โดยเฉพาะภายใต้แนวคิดเรื่อง “Regional Connectivity” ของอาเซียน ได้กลายเป็นแนวทางหลักของการศึกษาสายเสรีนิยมที่ให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงทางกายภาพ (physical connectivity) และการเชื่อมโยงเชิงโครงสร้าง (structural connectivity) ด้วยมุมมองจากทฤษฎีและการศึกษาบทบาทประเทศมหาอำนาจและองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ

- 3. ระเบียบข้ามภูมิภาค (cross-regional order)** เป็นระเบียบที่กำลังถูกสร้างขึ้นใหม่โดยประเทศมหาอำนาจ ระเบียบข้ามภูมิภาคนี้ท้าทายระเบียบโลก

ที่สหรัฐฯ ได้สร้างขึ้นไว้หลังสงครามโลกครั้งที่สอง เพราะระเบียบข้ามภูมิภาคเป็นการจัดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่าง ๆ ใหม่ โดยการสลายหรือทำให้การรับรู้ (perception) เกี่ยวกับภูมิภาคที่เคยถูกเข้าใจเลือนลาง หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงการนิยามของเขตของภูมิภาคให้มีความเลือนรางและให้ทับซ้อนมากขึ้น สถาปัตยกรรมของภูมิภาค (regional architecture) ถูกจัดความสัมพันธ์และการรับรู้ใหม่ ให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียใต้ และแอฟริกาตะวันออกอยู่ภายใต้ชุดการรับรู้ใหม่ ที่เรียกว่า อินโด-แปซิฟิก (Indo-Pacific) หรือที่รู้จักกันในนามยุทธศาสตร์ที่เรียกว่า “Free and Open Indo-Pacific” (FOIP) ยุทธศาสตร์นี้ให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์ทางความมั่นคงและเศรษฐกิจเป็นหลัก เพราะโครงการที่เน้นการเชื่อมโยงและการพัฒนาต่าง ๆ ที่กำลังดำเนินอยู่ในระดับโลกของสหรัฐฯ จีน และญี่ปุ่น ต่างมีเป้าหมายภาพกว้างที่ต้องการเชื่อมโยงพื้นที่ต่าง ๆ ผ่านโครงการพัฒนาระบบการขนส่งระหว่างประเทศที่เชื่อมไปยังภูมิภาคข้างเคียง ระเบียบข้ามภูมิภาคนี้เป็นการผนวกเอากรอบความร่วมมือต่าง ๆ ที่กระจัดกระจายที่มหาอำนาจสนับสนุน รวมเข้ากับความสัมพันธ์แบบทวิภาคีที่มหาอำนาจมีกับประเทศต่าง ๆ ให้เข้ามาเป็นยุทธศาสตร์ที่เป็นรุ่มใหญ่เพื่อให้ทิศทางการพัฒนาเป็นไปในทางเดียวกัน

โดยหากจะเปรียบเทียบการทับซ้อนกันระหว่างระเบียบทั้งสามชั้นนี้ อาจเปรียบเทียบได้โดยดูได้จากแผนภูมิภาพที่ 1

แผนภูมิภาพที่ 1: ระเบียบที่ทับซ้อนกัน

	ระเบียบข้ามภูมิภาค	ระเบียบภูมิภาค	ระเบียบอนุภูมิภาค
กรอบความร่วมมือระดับภูมิภาค	• ผลต่อระเบียบระดับภูมิภาค • มีผลต่อการกำหนดและผนวกทิศทางของระเบียบระดับภูมิภาค	• มีผลต่อระเบียบระดับอนุภูมิภาค	• มีผลต่ออนุภูมิภาคว่าจะกำหนดให้รัฐในอนุภูมิภาคร่วมมือกันอย่างไร
รัฐ	• มีผลว่ารัฐจะปรับเปลี่ยนนโยบายทางเศรษฐกิจและการเมืองอย่างไรเพื่อให้สอดคล้องไปกับระเบียบข้ามภูมิภาคและระเบียบระดับภูมิภาค	• มีผลว่ารัฐจะปรับเปลี่ยนนโยบายทางเศรษฐกิจและการเมืองอย่างไรเพื่อให้สอดคล้องไปกับระเบียบข้ามภูมิภาคและระเบียบระดับภูมิภาค	• ระเบียบระดับอนุภูมิภาคช่วยสะท้อนความต้องการไปยังความริเริ่มระดับภูมิภาค ที่มีผลต่อระเบียบระดับภูมิภาค

ตารางที่ 1: การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างระเบียบชุดต่าง ๆ กับกรอบความร่วมมือระดับภูมิภาคและรัฐ

ตารางที่ 1 แสดงให้เห็นชุดความสัมพันธ์ว่าระเบียบแต่ละชุดนั้นมีปฏิสัมพันธ์กับหลากหลายมิติ ระเบียบข้ามภูมิภาค ระเบียบภูมิภาค และระเบียบอนุภูมิภาคมีผลต่อกรอบความร่วมมือระดับภูมิภาคและรัฐต่าง ๆ และในขณะเดียวกัน ทั้งสามระบิบนั้นก็มีความสัมพันธ์กันและกัน ชุดความสัมพันธ์ของระเบียบที่ทับซ้อนกันนี้ทำให้พึงหันมาพิจารณา

ตารางที่หนึ่งแสดงให้เห็นแนวทางการวิเคราะห์ชุดความสัมพันธ์ระหว่างระเบียบทั้งสามชั้น กับตัวแสดงอื่นที่ระเบียบไปมีปฏิสัมพันธ์ด้วยกัน โดยแนวทางในการวิเคราะห์ก็คือการพยายามหาว่าผลอันเกิดจากความสัมพันธ์ในช่องต่าง ๆ นั้นเป็นอย่างไร ภายใต้ระเบียบสามชั้นนั้นส่งผลต่อการจัดความสัมพันธ์ระหว่างกรอบความร่วมมือกันเอง และที่ส่งผลต่อรัฐ กล่าวคือ กรอบความร่วมมือก่อตัวและพัฒนาตัวตามระเบียบของภูมิภาคและภายใต้กรอบความร่วมมือที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นก็ส่งผลต่อความสัมพันธ์ที่ระบิบนี้อำนาจเฉพาะหนึ่ง ๆ เช่นเดียวกัน เช่น การที่ประเทศไทยอยู่ภายใต้ระเบียบข้ามภูมิภาคที่ยุทธศาสตร์ FOIP กำหนดความสำคัญของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้อยู่ในศูนย์กลางเชิงภูมิศาสตร์ ในขณะเดียวกัน FOIP ของทั้งสหรัฐฯ และญี่ปุ่นก็กำหนดให้มีการเน้น ASEAN Centrality ที่ทำให้อาเซียนเป็นศูนย์กลางของความร่วมมือ ภายใต้ FOIP ของญี่ปุ่นและสหรัฐฯ มีการกำหนดความสำคัญของอาเซียนในฐานะที่เป็นองค์การระหว่างประเทศ และความสำคัญของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในฐานะพื้นที่ภูมิรัฐศาสตร์มีการบูรณาการผนวกเอาโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่ถูกคิดและได้รับการสนับสนุนจากประเทศมหาอำนาจที่ก่อนหน้านี้เกิดแยกกัน ให้มาอยู่ภายใต้ชุดความร่วมมือเพื่อพัฒนาภูมิภาคให้ไปในทิศทางเดียวกัน และเมื่อชุดความสัมพันธ์นี้ถูกกำหนดขึ้นมาก็มีมาซึ่งผลต่อการวางแนวทางการพัฒนาระดับอนุภูมิภาคเช่นเดียวกัน

คำถามที่สำคัญก็คือ การเกิดชุดระเบียบใหม่ภายใต้โครงการหรือยุทธศาสตร์ที่เน้นการเชื่อมโยงของมหาอำนาจจะทำให้เกิดการท้าทายระเบียบโลกที่มีอยู่แล้วหรือไม่

ดังที่ได้กล่าวไปในตอนต้นแล้วว่า ระเบียบโลกปัจจุบันเป็นระเบียบเสรีนิยมที่มีสหรัฐฯ เป็นผู้นำ (US-dominated liberal order) ที่ยากจะล้มล้าง การเกิดขึ้นของระเบียบใหม่ ๆ เช่นระเบียบโลกหรือภูมิภาคภายใต้โครงการ BRI จึงถูกตั้งคำถามว่าจะมาแทนที่ระเบียบเดิมหรือไม่ การศึกษาของ House of Commons, Foreign Affairs Committee (2019) และ Jones (2020) ศึกษาระเบียบโลกและระเบียบภูมิภาคที่เกิดขึ้นภายใต้โครงการ BRI และถกเถียงว่าโครงการ BRI ไม่ได้มาท้าทายระเบียบโลกแบบเสรี (liberal order) และหากเกิดการท้าทายก็ไม่ใช่สิ่งที่จีนพยายามทำให้เกิดโดยตั้งใจ ส่วนในกรณีของญี่ปุ่นนั้น การสนับสนุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพ (quality infrastructure) นั้นยังไม่มีงานวิชาการที่วิเคราะห์ว่าการผลักดันประเด็นดังกล่าวช่วยสร้างระเบียบในภูมิภาคโดยให้ญี่ปุ่นมีบทบาทอย่างไร แต่ FOIP ของญี่ปุ่นกลับเป็นประเด็นที่น่าสนใจกว่า เพราะเป็นระเบียบข้ามภูมิภาคที่ผนวกเอาแผนโครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพและแผนการพัฒนานูภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงโดยเฉพาะการสร้างระเบียงเศรษฐกิจเข้ามา ซึ่งอาจทำให้ตั้งคำถามได้ว่า บทบาทญี่ปุ่นที่พยายามผลักดัน FOIP นี้ช่วยสร้างระเบียบระหว่างประเทศที่ทำให้ญี่ปุ่นมีบทบาทได้อย่างไร

ยุทธศาสตร์แผนใหญ่ที่สร้างระเบียบภูมิภาคได้ผนวกเอาแผนการพัฒนาระดับภูมิภาคเข้าไว้ด้วยกัน เช่น FOIP ของญี่ปุ่นที่ผนวกกรรวมเอาแผนการพัฒนานูภูมิภาคและภูมิภาคที่ญี่ปุ่นสนับสนุนเข้าไว้ด้วยกัน หรือโครงการ BRI ของจีนที่สร้างความเชื่อมโยงพื้นที่ต่าง ๆ ผ่านระเบียงเศรษฐกิจและถนนเชื่อมภูมิภาคต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน ผสมกับการสร้างเส้นทางการค้าทางทะเล หรือแผนการยุทธศาสตร์ Blue Dot Network ของสหรัฐฯ ที่กำลังพยายามสร้างความเชื่อมโยงระหว่างประเทศในระบบเครือข่ายของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

4. กรณีศึกษาระเบียบสามชั้นกับผลต่อการพัฒนาการขนส่งระหว่างประเทศในแถบอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

ในหัวข้อที่ผ่านมาผู้เขียนได้วิเคราะห์ความหมายของระเบียบและข้อเสนอหลักของบทความเกี่ยวกับระเบียบสามชั้น ในส่วนนี้ผู้เขียนต้องการยกตัวอย่างเพื่อนำเสนอให้เห็นว่า ระเบียบสามชั้นนั้นส่งผลอย่างไรต่อการเปลี่ยนแปลงการพัฒนากระบวนการพัฒนาการขนส่งระหว่างประเทศในแถบอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง กรณีศึกษาการขนส่งระหว่างประเทศถูกเลือกมาเพราะเมื่อเราพิจารณาจากโครงการการพัฒนาต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้ระเบียบต่าง ๆ แล้วจะพบว่า หนึ่งในโครงการที่ระเบียบชุดต่าง ๆ และโครงการความร่วมมือระดับภูมิภาคให้ความสำคัญก็คือการพัฒนากระบวนการขนส่งระหว่างประเทศ

การพัฒนากระบวนการขนส่งในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงถูกทับซ้อนด้วยแผนการที่ทับซ้อนกันหลายชั้น ในระดับอนุภูมิภาคภูมิภาค กรอบความร่วมมือ GMS วางแผนระเบียงเศรษฐกิจ (Economic Corridors) ที่วางเป้าหมายในการเชื่อมโยงพื้นที่ต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกันภายใต้การดูแลควบคุมของธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) ซึ่งทำงานควบคู่ไปกับรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะหน่วยงานของญี่ปุ่น (การวิเคราะห์โดยละเอียดดู นฤตม์ เจริญศรี 2561)

ในขณะเดียวกัน ระเบียบระดับภูมิภาคเกิดขึ้นภายใต้ความพยายามของอาเซียนที่จะสร้างความเชื่อมโยงผ่าน ASEAN Connectivity ที่มี “แผนแม่บทการเชื่อมโยงกันในอาเซียน” (Master Plan of ASEAN Connectivity: MPAC) ที่เริ่มมาในปี ค.ศ. 2010 และมีการปรับปรุงอีกครั้งเมื่อปี ค.ศ. 2015 ความพยายามในการสร้าง regional connectivity ในอาเซียนเป็นเหมือนเป้าหมายหลักของความเชื่อว่าการ

เชื่อมโยงนี้จะลดความยากจน ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (ASEAN 2015, 53-102; Plummer, Morgan, and Wignaraja 2016) MPAC มีการบูรณาการกลไกการเชื่อมโยงทางกายภาพและเชิงโครงสร้าง ผสมกับการจัดการด้านเศรษฐกิจ นวัตกรรม และสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการคิดถึงการเชื่อมโยงของผู้คน (people mobility) วิธีการคิดของ MPAC เองนั้นตั้งอยู่บนชุดความคิดที่ว่า การเชื่อมโยงและการเคลื่อนย้ายของทุน ทรัพยากรการผลิต สินค้าและแรงงานจะช่วยให้เกิดกระบวนการภูมิภาควิวัฒน์ (regionalization) ที่เข้มข้นมากขึ้น ซึ่งกระบวนการภูมิภาควิวัฒน์ (regionalization process) นั้นตั้งอยู่บนฐานคิดแบบระบบเศรษฐกิจแบบตลาด (market economy)

ประเทศมหาอำนาจเข้ามามีส่วนใน MPAC และกระบวนการสร้างการเชื่อมโยงของภูมิภาคในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงหลายวิธีและหลายระดับ ญี่ปุ่น จีน และสหรัฐฯ ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบการขนส่งระหว่างประเทศในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงมาเป็นระยะเวลายาวนาน เราได้เห็นความพยายามร่วมกันระหว่างรัฐบาลของญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ในการเข้ามาพัฒนาอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ในปัจจุบันญี่ปุ่นมียุทธศาสตร์ที่พยายามเชื่อมโยงและผนวกเอาแผนพัฒนาอนุภูมิภาคและภูมิภาคเข้าไว้ด้วยกันภายใต้ร่มของ FOIP ของญี่ปุ่นที่ต้องการเชื่อมการขนส่งของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียใต้ และแอฟริกาเข้าไว้ด้วยกัน ทั้งนี้เพื่อสร้างเครือข่ายการผลิตและการขนส่ง (MOFA, n.d.) ภายใต้แผนการนี้หน่วยงานรัฐบาลภาครัฐ เอกชน ธนาคาร คลังสมอง (think tanks) และนักวิชาการต่างปฏิบัติการร่วมกันเพื่อสร้างแผนการ แนวคิด องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเชื่อมโยง จนทำให้อนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงถูกเชื่อมโยงไปกับระบบเครือข่ายการผลิตระหว่างประเทศ (international production network: IPN) ระดับโลก (นฤตม์ เจริญศรี 2562)

ในส่วนของจีน โครงการ BRI ของจีนที่พยายามเชื่อมโยงจีนกับภูมิภาคต่าง ๆ ผ่านการติดต่อเชื่อมโยงทางบกและทางทะเลเพื่อทำให้เกิดการพัฒนากระบวนการขนส่ง อนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงก็ถูกผนวกเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของ IPN ที่จีนพยายามจะสร้าง เพราะโครงการ BRI ของจีนนั้นมีเครือข่ายความเชื่อมโยงหลายโครงการย่อย และเส้นทาง China-Indochina Peninsula Economic Corridor (CICPEC) ก็เป็นหนึ่งในเส้นทางที่สำคัญที่จีนพยายามสนับสนุนเชื่อมโยงไปกับระเบียงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ (North-South Economic Corridor: NSEC) ที่ ADB เป็นคนดูแลควบคุม ดังนั้น โครงการ BRI จึงเป็นการผนวกเอาสิ่งที่มีอยู่แล้วกับโครงการใหม่มาอยู่ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ร่วมใหญ่ของ BRI ในการสร้างเครือข่ายที่สลับซับซ้อน ระเบียบระหว่างประเทศที่จีนพยายามสร้างขึ้นผ่านการทำงานของ BRI นั้นผ่านการทำงานร่วมกันของหลายตัวแสดง ทั้งที่เป็นหน่วยงานภาครัฐและสถาบันการวิจัยที่มีส่วนในการผลิตองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการเชื่อมโยงระหว่างประเทศ (ศิริลักษณ์ ตันตยกุล 2561)

ส่วนสหรัฐฯ นั้นแม้ว่าอาจจะไม่ได้มีโครงการสร้างความเชื่อมโยงอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมเมื่อเปรียบเทียบกับยุทธศาสตร์ FOIP หรือ EPQI ของญี่ปุ่น หรือยุทธศาสตร์ BRI ของจีน แต่สิ่งที่สหรัฐฯ พยายามให้ความสำคัญกับอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงก็มีประเด็นเรื่องความเชื่อมโยงเช่นเดียวกัน แนวทางที่สหรัฐฯ ใช้เพื่อประสานความสัมพันธ์กับอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงยังเน้นการใช้คุณค่าเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างระเบียบในภูมิภาค Yoshimatsu (2015) ตั้งข้อสังเกตว่า นโยบายบายที่สหรัฐฯ กับจีนใช้ต่ออนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงนั้นมีความแตกต่างกัน รัฐบาลจีนจะใช้นโยบายทางการทูตที่ “เน้นการปฏิบัติ” (pragmatism) โดยไม่เน้นการให้คุณค่า (value-neutral) การตัดสินใจอะไร (non-deterministic) แต่จะเน้นเป้าหมายของความร่วมมือ (goal-oriented action) ในขณะที่แนวความสัมพันธ์ทางการทูตของสหรัฐฯ จะเน้นการให้

คุณค่าต่อความคิด (ideas) เรื่องประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน ธรรมาภิบาล (good governance) และหลักนิติรัฐ (rule of law) (Yoshimatsu 2015, 176) สิ่งนี้สะท้อนว่าแนวทางการสร้างระเบียบในภูมิภาคของสหรัฐฯ ในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงจึงเป็นการผนวกเอาทั้งการให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ การสร้างความเชื่อมโยงทางกายภาพ และการเผยแพร่แนวคิดคุณค่าที่สหรัฐฯ ไปพร้อมกัน

อีกทั้งเมื่อพิจารณาจากการแข่งขันกันทางภูมิรัฐศาสตร์ของโลก การให้การสนับสนุนการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) ของสหรัฐฯ เช่น โครงการ Blue Dot Network ที่แม้ว่าจะยังไม่มีรูปธรรมที่ชัดเจน แต่ก็แสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวของสหรัฐฯ ในการตระหนักดีถึงการใช้การพัฒนากระบวนกายภาพและเชิงโครงสร้างเป็นหนึ่งในเครื่องมือของการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ ซึ่งอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงก็เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่สหรัฐฯ หันมาให้ความสำคัญอย่างมาก หลังจากปี ค.ศ. 2009 ที่ Hillary Clinton อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ เดินทางมาเข้าร่วมประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนที่ภูเก็ต ประเทศไทยและประกาศการกลับมาของสหรัฐฯ ในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงอีกครั้ง (Le 2016, 49) เราได้เห็นความพยายามของสหรัฐฯ ในการริเริ่ม LMI ซึ่งในเดือนกันยายนปี ค.ศ. 2020 ก็ได้เปลี่ยนชื่อเป็น MUSP

การพัฒนากระบวนการณ์ขนส่งจึงถูกทับซ้อนไปด้วยยุทธศาสตร์ที่มีหลายชั้น และแต่ละชั้นก็มีโครงการความริเริ่มที่แตกต่างกันจากการผลักดันของประเทศมหาอำนาจที่มีเป้าหมายทางเศรษฐกิจ การเมือง และความมั่นคงที่แตกต่างกัน การเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ที่หลากหลายโครงการทับซ้อนกันนี้ทำให้อนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ หลายแบบ ซึ่งก็เป็นการเปิดโอกาสให้กับประเทศมหาอำนาจในการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหากับความท้าทายใหม่ ๆ นั้น เช่น สหรัฐฯ ก็ตระหนักดีถึงปัญหาที่อนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงต้องเผชิญจากการที่มีการเคลื่อนย้ายของผู้คน (people mobility) มากขึ้นอันเนื่องมาจากการเคลื่อนคนข้ามพรมแดน ซึ่งนำไปสู่ความเป็นไปได้ในการมีการค้ามนุษย์ (human trafficking) การค้ายา (drug trafficking) การแพร่กระจายของโรคระบาดข้ามพรมแดน หรือปัญหาของสิ่งแวดล้อมทั้งในแม่น้ำโขงหรือปัญหาอันเกิดจากการพัฒนาเมืองหรือชุมชน รวมไปถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับการขยายตัวของเมืองและเศรษฐกิจ ทำให้สหรัฐฯ เสนอโครงการการพัฒนาที่เน้นสิ่งแวดล้อม สังคม และทรัพยากรมนุษย์มากขึ้น ซึ่งแตกต่างไปจากยุทธศาสตร์ที่จีนใช้ เพราะเมื่อเปรียบเทียบแล้วจะพบว่าจีนไม่ได้เน้นประเด็นเรื่องการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมเท่ากับสหรัฐฯ ในขณะที่ญี่ปุ่นเองก็เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นหลักมากกว่า

ยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่นและสหรัฐฯ รวมไปถึงโครงการ Blue Dot Network, MUSP, และโครงการ BRI มีผลต่อและเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง โครงการและยุทธศาสตร์ที่ได้กล่าวมาเกิดขึ้นภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงของนโยบายต่างประเทศภายใต้ Trump การมีอำนาจของจีน สงครามการค้าระหว่างจีนกับสหรัฐฯ นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นที่ให้ความสำคัญกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บริบทระหว่างประเทศเหล่านี้มีส่วนที่ทำให้เกิดยุทธศาสตร์และโครงการต่าง ๆ เพื่อคานอำนาจกับจีน แสดงจุดยืนในฐานะที่เป็นผู้นำในภูมิภาค และช่วยเหลือเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ระเบียบเศรษฐกิจและการเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน จึงกลายเป็นเครื่องมือที่สหรัฐฯ จีน และญี่ปุ่นใช้เพื่อสร้างเครือข่าย ความเชื่อมโยง และเพื่อแสดงบทบาทนำในภูมิภาคผ่านการให้ความช่วยเหลือจนกลายเป็นระเบียบระหว่างประเทศในภูมิภาคที่สามประเทศแข่งขันกัน

อีกทั้งเมื่อพิจารณาเชิงคุณค่า (normative) ของระเบียบทั้งสามชั้นแล้วจะพบว่า แนวคิดพื้นฐานที่ระเบียบทั้งสามชั้นตั้งอยู่ก็คือการเชื่อเรื่องความเชื่อมโยงจะมีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ความคิดเรื่องการเคลื่อนย้ายของทุน ผู้คน และทรัพยากรเป็นความคิดพื้นฐานที่มองว่าระบบตลาดจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและเปิดโอกาสทางการเคลื่อนย้ายรวมไปถึงการทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ดีขึ้น ความคิดเหล่านี้ไม่อาจกล่าวได้ว่าผิด โอกาสทางเศรษฐกิจ “อาจจะ” ทำให้ผู้คนมีความสามารถแสวงหาโอกาสในการทำธุรกิจและยกระดับคุณภาพชีวิตก็เป็นได้ แต่ประเด็นที่สำคัญสำหรับนักพัฒนาระหว่างประเทศก็คือการคิดว่าจะทำอย่างไรให้พัฒนานั้นเกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และทำให้เกิดผลดีแก่ภูมิภาคมากที่สุด

5. สรุป

บทความนี้เสนอแนวทางการมองการเปลี่ยนแปลงของภูมิรัฐศาสตร์เศรษฐกิจและการเมืองโลกโดยชี้ให้เห็นว่า การจัดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมาอยู่ภายใต้การทำงานของระเบียบระหว่างประเทศที่มหาอำนาจสร้างขึ้น ระเบียบระหว่างประเทศที่ใหญ่ที่สุดก็คือระบบระหว่างประเทศที่สหรัฐอเมริกา (US-dominated international system) ที่มีอำนาจในการควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ หน่วยงานระหว่างประเทศ อุดมการณ์เชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมืองที่ครอบงำควบคุมระบบระเบียบความสัมพันธ์ต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน แต่การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและการเมืองโลกได้ทำให้ประเทศที่มีอำนาจมากขึ้นเริ่มเข้ามามีส่วนในการร่วมสร้าง กำหนด หรือเปลี่ยนแปลงระเบียบระหว่างประเทศที่มีอยู่ ระเบียบที่ถูกสร้างขึ้นมามีความหมายใหม่ที่มีหลายชุดและมีอยู่ในหลายระดับ การปฏิบัติการของระเบียบใหม่ ๆ ทำให้เกิดการจัดสรรความสัมพันธ์ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศใหม่เพราะเป็นการท้าทายว่าระเบียบเก่าจะถูกเปลี่ยนแปลง ต่อสู้ หรืออยู่กับระเบียบใหม่เหล่านี้อย่างไร

การพัฒนากระบวนการขนส่งระหว่างประเทศผ่านการพัฒนาทางกายภาพและกฎระเบียบ (physical and institutional development) เป็นผลมาจากเป้าหมายของสหรัฐฯ จีน และญี่ปุ่น ที่ต้องการให้ความช่วยเหลือแบบทวิภาคี การแสดงบทบาทนำในภูมิภาค ซึ่งมีผลช่วยให้เกิดการพัฒนาในภูมิภาค และเป็นการสร้างระเบียบระหว่างประเทศที่ทั้งสามประเทศแข่งขันกันเป็นผู้นำ การศึกษาการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะกรณีการพัฒนากระบวนการขนส่งจึงอาจเป็นประเด็นการศึกษาในอนาคตที่สามารถศึกษาต่อไปได้ว่าการพัฒนาระบบการขนส่งระดับภูมิภาค (regional transport development) เป็นเครื่องมือและเป้าหมาย (means and ends) ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รวมไปถึงช่วยสนับสนุนบทบาทของผู้นำของภูมิภาค (regional leader) หรือเจ้าโลก (global hegemon) อย่างไร

ท้ายอรรถ

- 1 FOIP ถูกริเริ่มโดยอาเบะ ชินโซะ (Abe Shinzo) ในปี ค.ศ. 2016 เพื่อที่จะสร้างภูมิภาคที่ “เสรี” และ “เปิดกว้าง” โดยเป้าหมายมีสองประการคือ (1) เพื่อช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่ขาดแคลนแรงงานและเติบโตช้า (Brown 2018; Lindgren 2020; Yennie-Lindgren 2019) และ (2) เพื่อสานอำนากับจีน (Chellaney 2018, 39; Choong 2019, 416; Hosoya 2019, 20; Kitaoka 2019, 9-10) ต่อมาในปี ค.ศ. 2017 โดนัลด์ ทรัมป์ (Donald Trump) ก็ได้ริเริ่ม FOIP ในรูปแบบของสหรัฐฯ ที่เน้นประชาธิปไตยและคุณค่าด้านสิทธิมนุษยชน
- 2 BRI ของจีนถูกริเริ่มโดยสี จิ้นผิง (Xi Jinping) ในปี ค.ศ. 2013 เพื่อสนับสนุนการเชื่อมโยงทางกายภาพระหว่างจีนกับยุโรป เอเชียใต้ เอเชียกลาง และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

อ้างอิง ภาษาไทย

- นฤตม์ เจริญศรี. 2559. “ประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ERIA: บทบาทของญี่ปุ่นต่อคลังสมองกับการพัฒนาประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.” *International Journal of East Asian Studies*, 20(1): 67-98.
- . 2561. ภูมิภาคสาธารณูปโภคพัฒนาวิเทศคดี: บทบาทญี่ปุ่นกับการพัฒนาระบบการขนส่งระหว่างประเทศ และผลต่อภูมิภาคนิยมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- . 2562. “10 ปีความสัมพันธ์ลุ่มน้ำโขงกับญี่ปุ่น: จาก “ความสัมพันธ์ทวิภูมิภาค” สู่ “การเชื่อมโยงภูมิภาคทวีตน์”.” *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 10(1): 149-194.
- . 2564. อินโด-แปซิฟิกในกระแสการเปลี่ยนแปลง: ยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่นที่มีต่อยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ และจีน และผลกระทบต่อไทย. กรุงเทพฯ: โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น.
- ศิริลักษณ์ ดันตยกุล. 2561. บทบาทคลังสมองในกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะของจีน: กรณีศึกษาข้อริเริ่มแถบเศรษฐกิจและเส้นทางสายไหมยุคใหม่. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยยุทธศาสตร์ไทย-จีน สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.

ภาษาอังกฤษ

- Asian Development Bank (ADB). 2018. *Review of configuration of the Greater Mekong Subregion economic corridors*. Manila: Asian Development Bank.
- ADB, and Asian Development Bank Institute (ADBI). 2009. *Infrastructure for a seamless Asia*. Tokyo: Asian Development Bank Institute.
- . 2015. *Connecting South Asia and Southeast Asia*. Tokyo: Asian Development Bank Institute.
- ADB, ADBI, and Japan Bank for International Cooperation (JBIC). 2005. *Connecting East Asia: A new framework for infrastructure*. Manila: Asian Development Bank.
- Adler, Emanuel, and Patricia Greve. 2009. “When security community meets balance of power: Overlapping regional mechanisms of security governance. In *Globalising the Regional: Regionalising the Global*, edited by Rick Fawn, 59-84. Cambridge: Cambridge University Press.
- Aizawa, Teruaki, and Ash Rossiter. 2020. “Decoding Japan’s ‘Free and Open Indo-Pacific’ Concept.” In *Conflict and cooperation in the Indo-Pacific: New geopolitical realities*, edited by Ash Rossiter and Brendon J. Cannon, 39-54. Oxon: Routledge.

- ASEAN. 2015. *ASEAN Investment Report 2015*. Jakarta: The Association of Southeast Asian Nations.
- Black, Eugene R. 1968. *To tame a river*. Bangkok: USAID, U.S. Department of Interior/Bureau of Reclamation.
- . 1969. *Alternative in Southeast Asia*. New York: Frederick A Praeger.
- Brown, James D. J. 2018. "Japan's Indo-Pacific strategy falls short." *The Diplomat*, April 3, 2019. Accessed September 2, 2020. <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2018/04//03/commentary/japan-commentary/japans-indo-pacific-strategy-falls-short/>.
- Buzogány, Aaron. 2019. "Europe, Russia, or both? Popular perspectives on overlapping regionalism in the Southern Caucasus." *East European Politics* 35(1): 93–109. DOI:10.1080/21599165.2019.1588117.
- Charoensri, Narut. 2020. "Thailand amidst the Changing Regional Order(s)." *Read ASEAN* 1: 1–4.
- Chheang, Vannarith. 2018. "Understanding China's regional economic diplomacy through LMC and BRI." LSE Saw Swee Hock Southeast Asia Centre Blog, July 31, 2018. Accessed May 2, 2020. <https://lseaseac.medium.com/understanding-chinas-regional-economic-diplomacy-through-lmc-and-bri-c804640df460>.
- Chellaney, Brahma. 2018. "Japan's pivotal role in the emerging Indo-Pacific order." *Asia-Pacific Review* 25(1): 38–51. <https://doi.org/10.1080/13439006.2018.1475714>.
- Choong, William. 2019. "The return of the Indo-Pacific strategy: An assessment." *Australian Journal of International Affairs* 73(5): 415–430. <https://doi.org/10.1080/10357718.2019.1639134>.
- Dosch, Jörn, and Oliver Hensengerth. 2005. "Sub-regional cooperation in Southeast Asia: The Mekong Basin." *European Journal of East Asian Studies* 4(2): 263–285. <http://www.jstor.org/stable/23615360>.
- Godehardt, Nadine, and Dirk Nabers. 2011. *Regional powers and regional orders*. Oxon: Routledge.
- Hamanaka, Shintaro. 2015. "What is subregionalism?: Analytical framework and two case studies from Asia." *Pacific Focus* 30(3): 389–414. DOI:10.1111/pafo.12062.
- Hofman, Stephanie C. 2009. "Overlapping institutions in the realm of international security: The case of NATO and ESDP." *Perspectives on Politics* 7(1): 45–52. DOI:10.1017/s1537592709090070.
- Hosoya, Yuichi. 2019. "FOIP 2.0: The evolution of Japan's Free and Open Indo-Pacific strategy." *Asia-Pacific Review* 26(1): 18–28. <https://doi.org/10.1080/13439006.2019.1622868>.
- House of Commons, Foreign Affairs Committee. 2019. *China and the rules-based International System*. London: House of Commons.
- Ikenberry, G. John. 2011. *Liberal Leviathan: The origins, crisis, and transformation of the American World Order*. Princeton: Princeton University Press.
- . ed. 2014. "Introduction: Power, Order, and Change in World Politics." In *Power, Order, and Change in World Politics*, 1–16. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2018. "Why the liberal world order will survive." *Ethics & International Affairs* 32(1): 17–29. DOI:10.1017/S0892679418000072.
- Ishida, Masami. 2008. "GMS economic co-operation and its impact on CLMV development." In *Development strategy for CLMV in the age of economic integration*, ERIA Research Project Report 2007-4, edited by Chap Sotharith, 115–140. Chiba: IDE-JETRO.

- , ed. 2011. *Intra- and inter-city connectivity in the Mekong region*. BRC Research Report NO. 6. Bangkok: IDE-JETRO.
- , ed. 2012. *Emerging economic corridors in the Mekong region*. BRC Research Report No. 8. Bangkok: IDE-JETRO.
- , ed. 2013a. *Five triangle areas in the Greater Mekong Subregion*. BRC Research Report No. 11. Bangkok: IDE-JETRO.
- , ed. 2013b. *Border economies in the Greater Mekong Subregion*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Isono, Ikumo. 2010. "Economic impacts of the economic corridor development in Mekong region." *Investment climate of major cities in CLMV countries*, edited by Masami Ishida, 229–353. BRC Research Report No. 4.
- Jones, Lee. 2020. "Does China's Belt and Road Initiative challenge the liberal, rules-based order?" *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences* 13: 113–33.
- Kitaoka, Shinichi. 2019. "Vision for a free and open Indo-Pacific." *Asia-Pacific Review* 26(2): 7–17. <https://doi.org/10.1080/13439006.2019.1618592>.
- Krahl, Timotheus, and Jörn Dosch. 2018. "The Greater Mekong Subregion (GMS) – infrastructure development and the prospects for the emergence of a security community." In *Initiatives of regional integration in Asia in comparative perspectives: concepts and prospects*, edited by Howard Loewen and Anja Zorob, 83–98. Dordrecht: Springer.
- Kumagai, Satoru, Toshitaka Gokan, Ikumo Isono, and Souknilanh Keola. 2008. "Chapter 12: Geographical simulation model for ERIA: Predicting the long-run effects of infrastructure development projects in East Asia." In *International infrastructure development in East Asia: Towards balanced regional development and integration*, ERIA Research Project Report 2007-2, edited by Nagesh Kumar, 360–93. Chiba: IDE-JETRO.
- Kumagai, Satoru. 2010. "Geographical simulation model: Data-based approach to the trade and transport facilitation measures in East Asia." *The Indonesian Quarterly* 38(4): 434–48.
- Kumagai, Satoru, and Ikumo Isono. 2011. "Chapter 6: Economic impacts of enhanced ASEAN-India connectivity: Simulation results from IDE/ERIA-GSM." In *ASEAN-India connectivity: The comprehensive Asia Development Plan, Phase II*, ERIA Research Project Report 2010-7, edited by Fukunari Kimura, and So Umezaki, 243–307. Jakarta: ERIA.
- Kumagai, Satoru, Kazunobu Hayakawa, Ikumo Isono, Souknilanh Keola, and Kenmei Tsubota. 2013. "Geographical simulation analysis for logistics enhancement in Asia." *Economic Modelling* 34 (August): 145–53. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2013.03.021>.
- Le, Van My. 2016. "The United States and the Lower Mekong Initiative." *East Asian Policy* 8(2): 48–57. https://research.nus.edu.sg/eai/wp-content/uploads/sites/2/2017/11/EAP_V8N2.pdf.
- Lindgren, Wrenn Yennie. 2020. "Win-Win! with ODA-man: Legitimizing development assistance policy in Japan." *The Pacific Review*. DOI:10.1080/09512748.2020.1727552.
- Maswood, Syed Javed. 1994. "Japan and East Asian Regionalism." *ASEAN Economic Bulletin* 11(1): 70–78. <http://dx.doi.org/10.1355/AE11-1F>.
- MOFA. n.d. "Free and Open Indo-Pacific." Accessed October 21, 2019. <https://www.mofa.go.jp/files/000430632.pdf>.
- Plummer, Michael, Peter J. Morgan, and Ganeshan Wignaraja, eds. 2016. *Connecting Asia: Infrastructure for integrating South and Southeast Asia*. Tokyo: The Asian Development Bank Institute (ADB).

- Rüland, Jürgen, and Arndt Michael. 2019. "Overlapping regionalism and cooperative hegemony: How China and India compete in South and Southeast Asia." *Cambridge Review of International Affairs* 32(2): 178-200. <https://doi.org/10.1080/09557571.2019.1568393>.
- Severino, Rodolfo C. 2013. "Japan's Relations with ASEAN." In *ASEAN-Japan relations*, edited by Takashi Shiraishi and Takaaki Kojima, 17-37. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Sudo, Sueo. 2015. *Japan's ASEAN Policy: In search of Proactive Multilateralism*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Tanaka, Maria. 2017. "Reconceptualizing regional order: A critica/scientific realist (CR/SR) intervention." *Journal of Contemporary East Asia Studies* 6(1): 79-105. <https://doi.org/10.1080/24761028.2017.1312763>.
- Tang, Ming, and Myo Thant. 1996. *Indonesia-Malaysia-Thailand Growth Triangle: Theory to practice*. Manila: Asian Development Bank.
- Vu, Truong-Minh, and Maximillian Mayer. 2018. "Hydropower infrastructure and regional order making in the Sub-Mekong region." *Revista Brasileira de Política Internacional* 61(1): 1-23. <https://doi.org/10.1590/0034-7329201800114>.
- Wang, Dong, and Weizhan Meng. 2020. "China debating the regional order." *The Pacific Review* 33(3-4): 497-519. <https://doi.org/10.1080/09512748.2020.1728576>.
- Weatherbee, Donald E. 1997. "Cooperation and conflict in the Mekong River Basin." *Studies in Conflict and Terrorism* 20(2): 167-84. <https://doi.org/10.1080/10576109708436031>.
- Yennie-Lindgren, Wrenn. 2019. "Old sake, new barrel? Japan's Free and Open Indo-Pacific strategy." In *Mind the gap: National views of the Free and Open Indo-Pacific*, edited by Sharon Stirling, 35-39. Washington, D.C.: The German Marshall Fund of the United States.
- Yoshimatsu, Hidetaka. 2015. "The United States, China, and geopolitics in the Mekong Region." *Asian Affairs* 42(4): 173-94. <https://doi.org/10.1080/00927678.2015.1106757>.

นฤตม์ เจริญศรี เป็นอาจารย์ประจำสำนักวิชาการระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประเทศไทย เขาสอนวิชาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงศึกษา สหภาพยุโรปในการเมืองโลก และภูมิภาคนิยมเปรียบเทียบ นฤตม์ตีพิมพ์ผลงานในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง โดยเฉพาะในเรื่องการพัฒนาระบบการขนส่งระหว่างประเทศในอนุภูมิภาค ผลงานตีพิมพ์ล่าสุดคือ อินโด-แปซิฟิกในกระแสการเปลี่ยนแปลง: ยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่นที่มีต่อยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ และจีน และผลกระทบต่อไทย (2564) นฤตม์เขียนบทความและหนังสือ เช่น ภูมิภาคสาธารณูปโภคพัฒนาวิเทศคดี: บทบาทญี่ปุ่นกับการพัฒนาระบบการขนส่งระหว่างประเทศ และผลต่อภูมิภาคนิยมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (2561) บทบาทสหรัฐอเมริกาที่มีต่อการเกิดขึ้นของภูมิภาคนิยมในยุโรปและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (2557) ระบบการปกครองท้องถิ่นของประเทศเวียดนาม (2556) และทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (2563) ตีพิมพ์ครั้งที่ 3) นฤตม์เขียนบทความลงในจุลสารความมั่นคงศึกษา International Journal of East Asian Studies วารสารยุโรปศึกษา วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ วารสารสังคมศาสตร์ และวารสารญี่ปุ่นศึกษา <narut.c@cmu.ac.th>